

Den livsvigtige sproghistorie

Preben Meulengracht

Det vil sikkert overraske mange at høre, men sproghistorie kan godt være livsfarlig – eller livsvigtig. Det danske eksempel er Sønderjylland. I 1864 kostede det preussiske stormløb mod Dybbøls sønderskudte skanser næsten to et halvt tusinde sårede og lem-læstede mænd, omtrent lige mange på hver side. Det egentlige grundlag for tyskernes angreb og sejr var våben af et helt andet stof end de preussiske kanonkugler og bajonetter. I 1848 udkom Jakob Grimms *Geschichte der deutschen Sprache*. Inge Adriansen skriver, at værket “satte et helt skred i gang ved at bruge sprogvidenskab og folkeminder som argumenter for politiske handlinger.” Grimm var ellers en stor sprogforsker, men i sproghistorien skelnede han ikke mellem forskning, ideologi og politik. I forordet skriver han:

Lothringen, Elsass, Schweiz, Belgien og Holland er en del af vores [dvs. tyskernes] rige. Om et par generationer vil måske kun tre europæiske folk være ved magten: Romanerne, slaverne og germanerne.

Om Danmark hedder det:

Når det store forbund er dannet, hvorfor skulle den genstridige [jyske] halvø så ikke lægges til det faste land Så snart Tyskland reorganiserer sig, kan Danmark umuligt bestå som før.

Grimm sad i Frankfurt am Main, da han satte punktum for sit forord, og samme år, 1848, deltog han som medlem af den tyske Nationalforsamling, hvor han argumenterede for de tyske annek-sionskrav.

Grimm blandede forskning og ideologi sammen i sin argumen-tation for at Jylland var oprindeligt tysk og skulle blive det igen. Han gjorde tvivlsomme kildesteder og spekulative hypoteser til kendsgerninger, og det virkede. Hans sproghistorie og sprogsyn i det hele taget blev de ideologiske og videnskabelige forudsætning-er for de tyske storhedsdrømme, for Bismarcks krige og i det lan-ge løb for de to verdenskrige.

Allerede samtidens danske forskere var opmærksomme på Ja-kob Grimms fejltagelser og argumenterede mod dem; men det blivende danske modstykke er Peter Skautrups videnskabeligt vel-funderede værk *Det danske sprogs historie*. Her løber Sønderjyl-lands sproghistorie som en rød tråd fra først til sidst, og tendensen er sober og klar: Sydslesvig var som resten af Jylland dansk. I løbet af den urnordiske periode (200-800) "klares grænsen skarpt mod syd", skriver Skautrup i første bind (79). Dette bind udkom i 1944, et år, hvor forholdet mellem Danmark og Tyskland var lige så dystert som i 1864. Skautrup vil ikke engang bruge ordet "ger-mansk" om den formodede fælles vesteuropæiske sprogfamilie. Det ord kan misforstås, skriver han, og foreslår i stedet "gottonsk" (6). Han glemmer imidlertid sit forsæt nogle få sider senere: "Der kan imidlertid ikke påvises vestgermanske træk, hverken i Galle-hus eller Torsbjærgindskrifterne" (35), skriver han rigtigt, men med en lille tilsnigelse, for de ældste vestgermanske sprogkilder er omkring tre århundreder yngre, fra omkring 700, og kan derfor ikke så let sammenlignes med de ældre danske runeindskrifter. Men Skautrup havde et vigtigt ærinde; han ville understrege, at de jyske dialekter er nordiske og ikke tyske, som Jakob Grimm påstod, og det havde han ret i. De ældste danske (og jyske) rune-indskrifter er et halvt årtusinde ældre end det, som er bevaret på

tysk og engelsk, og Grimms påstande om, at "tysk" skulle være det oprindelige sprog, er derfor absurde.

I 1970erne forsvandt dansk sproghistorie ganske og aldeles ved Aarhus Universitet. Det var næppe, fordi den tids herskende uni-versitetsklasse fandt den livsfarlig. Snarere syntes de, at den var kedsommelig, men mærkeligt nok fandt udrensningen af sproghi-storien og andre historiske discipliner, de sproglige i særdeleshed, en forsinket samklang med stærke ideologiske tendenser et halvt århundrede senere – altså nu – hvor forestillinger om danskhed og nationalitet bliver fundet politisk ukorrekte i andre herskende kredse.

Heldigvis lader en så livsvigtig sag som sprogets historie sig ikke bare afskaffe. Dansk sproghistorie er tilbage i undervisningen og i faglitteraturen, og for tiden bliver der taget ganske afslappet på det farlige spørgsmål om sprogets oprindelse. Vi har ikke fået nogen afløser for Skautrups værk, og det er heller ikke nødvendigt, men Allan Karker har givet en mere kortfattet oversigt, og her hedder det, ganske i Skautrups ånd:

Det tidligste skriftsprog i Danmark kan vi ikke uden videre kalde dansk. Runeindskrifter i samme sprogform er fundet så langt mod nord og øst som Trøndelag, Uppland og Gotland. Vi har altså at gøre med et fælles nordisk sprog, som først i senere tid er blevet spaltet i særprogene dansk, norsk og svensk. Dette urnordiske sprog er ger-mansk, men det adskiller sig klart fra de vestgermanske, som vi ken-der dem omkring fem hundrede år senere, og hovedskellet mellem nordisk og vestgermansk tegner sig tydeligt den dag i dag (22-23).

Mere forbeholdent skriver Inge Lise Pedersen i *Dansk sproglære*:

De nordiske sprog regnes til den germanske sprogfamilie, som igen er en del af den indoeuropæiske sprogæt.

Der er ikke overleveret nogen kilder fra en evt. fællesgermansk pe-riode, de tidligste urnordiske indskrifter er samtidig de ældste ger-

manske tekster. Det fællesgermanske eller urgermanske er en rekonstruktion, skabt ved at sammenligne de forskellige germanske sprog” (208).

I denne fremstilling er det spekulative fænomen “germansk” ved at forsvinde som reelt begreb, selv om Inger Lise Petersen nok snarere burde have skrevet konstruktion end rekonstruktion. Skridtet tages – næsten – fuldt ud af Jens Cramer og Erik Vive Larsen i *Dansk som nabosprog*. Her hedder det kort og godt:

De nuværende fem nordiske sprog islandsk, færøsk, norsk, svensk og dansk har alle fælles oprindelse. ...

Indtil ca. 800 var sproget ens i hele Norden. Fra dette fælles sprog, *urnordisk* er alle moderne nordiske sprog udviklet. Vi kender især dette sprog fra runeindskrifter på sten, metal, træ og ben allerede fra 200-tallet (14).

Ordet “germansk” er forsvundet. Måske vil Cramers og Vive Larsens læsere spørge, hvilket sprog, der så blev talt i Danmark før år 200. Svaret ligger lige for: dansk selvfølgelig, eller nordisk, om man vil. Hvor vidt dette sprog lignede eller ikke lignede nabosprog, som vi heller ikke kender noget til, vil vi aldrig få noget at vide om, men det, vi ved om det ældste danske sprog og om det nyeste, er livsvigtigt, og det er vigtigt, at alle danskere tager det til sig som modgift mod livsfarlige spekulationer. Lad os slutte med at citere, hvad vores største sprogforsker, Rasmus Kristian Rask mente om den sag:

I en menneskealder kan et Folk forandre Religion, Sæder, Vedtægter, Love og Indretninger, hæve sig til Dannelse eller falde tilbage i Raahed og Vankundighed, men Sproget varer under alle disse Omstændigheder bestandig ved, om ikke ganske det samme, saa dog gjenkendelig nok igjennem hele Tusindaar.

Noter

- 1 Inge Adriansen, “Jyllands formodede tyskhed i oldtiden”, *The Waking of Angantyr*, ed. Else Roesdahl og Preben Meulengracht Sørensen (Århus, 1996), 120-46.
- 2 Peter Skautrup, *Det danske Sprogs Historie*, bind 1-5 (København 1944-70).
- 3 Allan Karker, *Dansk i tusind år. Et omrids af sprogets historie* (København, 1993).
- 4 Frans Gregersen o. a., *Dansk sproglære* (København, 1996).
- 5 Jens Cramer og Erik Vive Larsen, *Dansk som nabosprog. Dansk grammatik for svensktalende* (Århus, 1999).
- 6 *Det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse* (Kjøbenhavn, 1818), 2. *Rasmus Rask, Udvalgte Afhandlinger* udg. Louis Hjelmslev, bind 1 (København, 1932, 15).